

KVALITATIVNA STUDIJA SLUČAJA U ISTRAŽIVANJIMA DAROVITOSTI²

Rezime: Proučavanje pojedinih slučajeva naziva se studijom slučaja. Ono što karakteriše studije slučaja je da su neodvojivo vezane za kvalitativne metode prikupljanja podataka. U kvalitativnim studijama slučaja dominiraju holistički i hermeneutičko-fenomenološki pristup. Kvalitativne metode omogućavaju poniranje u dubinu proučavanog "slučaja" i sagledavanje onog što se nalazi iza pojavnog; mogu dati bogate deskripcije i objašnjenja varijabli, društvenih i pedagoških procesa i fenomena, tako da je njihova primena neophodna u proučavanjima problematike moralnog vaspitanja. Dobra kategorizacija različitih studija slučaja jeste ona u kojoj se govori o: (1) studiji slučaja kojom se "ilustruje", dodatno potkrepljuje neka opštija pravilnost, ideja ili teorija, (2) istraživačkoj studiji slučaja, u kojoj se koristimo uobičajenom metodologijom egzaktnog prikupljanja relevantnih podataka, sa ciljem opisivanja i razumevanja pojave koju istražujemo i (3) studiji slučaja kao pedagoškom metodu. U radu se govori o metodi studije slučaja koja se realizuje u dve faze koje se ciklično ponavljaju: prva faza jeste faza upoznavanja sa teorijskim pristupom istraživanja problema darovitosti, a druga je interpretacija studije slučaja iz ugla tog pristupa, a ostvaruje se kroz (1) razumevanje pedagoških procesa, (2) integrisanje subjektivističkog i naučnog pristupa i (3) jačanje sposobnosti primene teorijskih principa u praksi. Studija slučaja u ovom radu opisuje realnu problemsku situaciju i u njenom potencijalu je da ponudi ne samo načine reagovanja i ponašanja, već i strategije, dispozicije, navike mišljenja.

Glavne reči: Studija slučaja, Kvalitativna metoda, Kvalitativni pristup, Darovitost, Holistički pristup, Hermeneutičko-fenomenološki pristup.

KVALITATIVNA ISTRAŽIVANJA - OSNOVA STUDIJE SLUČAJA

Kvalitativna istraživanja uključuju različite teorijske paradigme i metode prikupljanja i analize empirijskog materijala, "(...) od konstruktivizma i interpretizma, kritičke teorije, fenomenologije, etnometodologije, akcijskih istraživanja do dubinskog intervjua i sudjelujućeg promatranja." (Halmi, 2005:14). Kvalitativna istraživanja primenjuju se kada ulazimo u relativno nepoznat vaspitno-obrazovni problem. Osnovni cilj ovih istraživanja je razumevanje vaspitno-obrazovnih situacija i događaja iz života pojedinaca, njihovih porodica, društvenih grupa, zajednica, okruženja i njihovih interakcija. To je u osnovi inventivni istraživački proces gde istraživač nastoji da ponudi smisao i značenje proučanim vaspitno-obrazovnim fenomenima pomoću opažanja, poređenja i klasifikacije. To se može jedino postići onda kada je istraživač permanentno prisutan u svakodnevnom

¹ jelenamaksimovic@filfak.ni.ac.rs

² Napomena: Članak predstavlja rezultat rada na projektu "Pedagoški pluralizam kao osnova strategije obrazovanja" broj 179036 (2011–2014), čiju realizaciju finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

životu subjekata koje proučava. Dalje, proces kvalitativnog istraživanja odvija se u prirodnom okruženju, teorije i hipoteze ne postavljaju se a priori, istraživač je primarni instrument u sakupljanju podataka, podaci su deskriptivni, interpretacije se obavljaju iz perspektive subjekata istraživanja, posmatra se celokupni proces istraživanja, a ne samo finalni rezultat. Idiografske interpretacije, verodostojnost, autentičnost, argumentovanost i dokumentovanost postupaka temeljni su kriterijumi interpretativne valjanosti kvalitativnog empirijskog materijala.

Pristalice kvalitativnih istraživanja polaze od shvatanja da je stvarnost višestruka, tj. da ne postoji samo jedna realnost već više njih (Guba & Lincoln, 1988: 81). Oni ne poriču realnost konkretnih procesa, ali interesovanje usmeravaju na njihovo značenje i na interpretacije u vezi sa njima. U procesu istraživanja, istraživač nije odvojen i nezavisan od predmeta saznanja, već je uključen u oblikovanje situacije koju istražuje svojim prisustvom i angažovanjem u njoj. Na osnovu toga istraživač doprinosi i kreiranju rezultata koje će istraživanjem dobiti jer glavni izvor saznanja predstavlja čovekova interpretacija vlastite konstrukcije stvarnosti (Gibbons & Sanderson, 2002: 1-22). Ljudi pomoću konstrukata, kao što su kultura, jezik, društveni kontekst, grade sopstveno viđenje stvarnosti. Istraživanja koja se ostvaruju u okviru kvalitativne paradigme podrazumevaju korišćenje malih i namernih uzoraka. Kvalitativna istraživanja su ona istraživanja koja se ne rade na velikim uzrocima i ne rezultiraju čvrstim brojkama koje su statistički reprezentovane u odnosu na populaciju koja se istražuje. Njihov cilj je temeljnije ući u istraživačku problematiku generišući što više ideja i koncepata. Pošto je cilj da se razume subjektivno viđenje stvarnosti konkretnog pojedinca ili grupe, važno je obezbediti ispitanike koji poseduju dosta informacija. Da bismo napravili bolji uvid u glavna obeležja kvalitativne metodologije, predstavimo elemente kvalitativnih istraživanja Linkolna i Gube (Lincoln & Guba, 1985:39-43):

- (1) istraživanje je potrebno smestiti u njihovo prirodno okruženje,
- (2) ljudi su instrument istraživanja,
- (3) kvalitativne metode pristaju uz pojam čoveka kao instrumenta bolje od kvantitativnih metoda,
- (4) nameran odabir uzorka omogućuje da se istraži čitav raspon problema,
- (5) analiza podataka je induktivna, a ne deduktivna,
- (6) teorija se pojavljuje, ali nije unapred određena,
- (7) nacrti istraživanja pojavljuju se tokom vremena i tako se odabir uzorka menja tokom vremena,
- (8) o ishodima istraživanja se nagađa,
- (9) prirodni oblik izveštavanja je studija slučaja,
- (10) nomotetičko tumačenje zamenjuje se ideografskim tumačenjem,
- (11) primene su pragmatične,
- (12) fokus istraživanja određuje njegove granice.

Objašnjavajući suštinu kvalitativne metodologije, potrebno je obratiti pažnju i na njen razvojni period. Tako, Denzin i Linkoln (Denzin & Lincoln, 1994: 1-17) navode pet karakterističnih momenata u razvoju kvalitativnih istraživanja:

- (1) tradicionalni period, koji počinje ranih 20-tih godina prošlog veka i traje do Drugog svetskog rata,

- (2) modernistički period koji traje do kasnih 70-tih u kojima pratimo pokušaje formulacije postupaka kvalitativnih istraživanja (Glaser & Strauss, 1967),
- (3) faza nejasnih žanrova u kojoj pratimo bogat razvoj različitih paradigmi i stilova istraživanja,
- (4) kriza predstavljanja koja je povezana uz pojačavanje sukoba između predstavnika kvalitativne i kvantitativne metodologije,
- (5) peti momenat ili postmodernistička faza koja nosi sasvim nove tendencije koje idu u pravcu dekonstrukcije tradicionalne metodologije, a usko su povezane sa razvojem teorije haosa u društvenim naukama.

Na osnovu izloženog možemo konstativati da na našem prostoru o kvalitativnim istraživanjima još uvek više čitamo i slušamo, nego što pokazujemo spremnost da se njima bavimo. Kada govorimo o kvalitativnim procedurama, one uključuju sve pretpostavke kvalitativne istraživačke metode: specifični tip izvođenja plana istraživanja, refleksija uloge istraživača, prikupljanje podataka i razvoj posebnih tehnika u obradi i interpretaciji empirijskog materijala, što možemo videti i iz Majringovih (Mayring, 2000; 1996) temeljnih načela kvalitativnih istraživanja: forsiranje jačeg subjektivnog odnosa u istraživanju, naglašavanje jasnih i bogatih deskripcija i interpretacija rezultata istraživanja, zastupanje principa otvorenosti u procesu istraživanja, naglašavanje naturalističko-interpretativnog pristupa subjektima istraživanja, analiza celokupnog procesa istraživanja. Ta temeljna načela, koja predstavljaju okosnicu kvalitativnih istraživanja, mogu se bolje objasniti ako se postave u obliku postulata:

- (1) Predmet kvalitativnih istraživanja uvek su ljudi. Oni moraju biti polazište i cilj istraživanja.
- (2) Na početku svake kvalitativne analize mora postijati precizan i opsežan opis predmeta.
- (3) Predmeti istraživanja nikada nisu u potpunosti jasni i otvoreni pa su zbog toga pristupačniji kroz proces razumevanja i interpretacije.
- (4) Predmeti istraživanja moraju se istraživati u svom prirodnom okruženju.
- (5) Generalizacija rezultata istraživanja ne uspostavlja se nakon finalne analize već indukcijom koja započinje na pojedinačnom slučaju.

Bogdan i Biklen (Bogdan & Bicklen, 2003) koriste pojam kvalitativno istraživanje u obrazovanju kako bi opisali nekoliko različitih strategija nastalih u okviru drugih nauka koje imaju sledeće zajedničke osobine:

- (1) Podaci se zasnivaju na deskripciji ljudi i teško ih je statistički obraditi.
- (2) Istraživačka pitanja nisu izražena u obliku operacionalizovanih varijabli što omogućuje istraživanja određene teme u svojoj složenosti i u okviru određenog konteksta.
- (3) Kvalitativna istraživanja ne počinju sa namerom dobijanja odgovora na specifična pitanja niti testiranja hipoteza, mada se tokom istraživanja istraživači mogu usredsrediti na određene aspekte.
- (4) Istraživači nastoje razumeti ponašanje iz perspektive osoba čije se ponašanje istražuje.
- (5) Spoljni uzroci su od sekundarnog značenja.

(6) Podaci se sakupljaju u svakodnevnom kontaktu sa ljudima u uslovima i na mestima u kojima oni obično provode svoje vreme, u učionicama, kabinetima, zbornicama.

S druge strane, Maksvel (Maxwell, 1996) navodi pet posebnih istraživačkih načela kvalitativnih metoda, na osnovu kojih ćemo ukazati i na načela kvantitativnih metoda:

(1) Razumevanje značenja koje situacija ima za ispitanike u istraživanju umesto proučavanja objektivnih okolnosti.

(2) Razumevanje posebnog okruženja u kome ispitanici deluju i načina na koji ono na njih utiče – za razliku od kvantitativnih istraživanja koja putem velikih uzoraka nastoje doći do širokih uopštavanja, kvalitativna istraživanja se bave upravo posebnim okolnostima.

(3) Uočavanje neočekivanih i nepredvidljivih pojava je karakteristika koja, za razliku od unapred zatvorenih pitanja, doprinosi tome da kvalitativna istraživanja vlastitom otvorenošću dobijaju neočekivane nalaze.

(4) Razumevanje toka kojim se odvijaju događaji znači razliku u odnosu na primarnu zainteresovanost za ishod, koja je svojstvena kvantitativnim istraživanjima.

(5) Razvijanje uzročnih objašnjenja smatra se odlikom kvantitativnih metoda. Za razliku od istraživača kvantitativnog usmerenja, koji se pitaju da li je nezavisna varijabla uticala na zavisnu, istraživači kvalitativnog usmerenja bave se načinom na koji neka pojava utiče na ponašanje.

STUDIJA SLUČAJA U ISTRAŽIVANJIMA DAROVITOSTI

Proučavanje pojedinih slučajeva naziva se studijom slučaja (eng. case study), a naziva se i istraživanje sa malim n – označava veličinu uzorka (Fajgelj, 2004: 146). Ono što karakteriše studije slučaja je da su neodvojivo vezane za kvalitativne metode prikupljanja podataka. Studija slučaja je intenzivno proučavanje određene jedinice ili sastava koji ima karakteristike entiteta (Halmi, 2005: 200). Postavljamo pitanje: šta su to slučajevi u proučavanju pojedinih slučajeva? To mogu biti bilo koji entiteti, pojedinci, porodice, razredi, grupe, institucije, nastavnici, učenici. Uzorak objekata u studiji slučaja veoma je mali i može biti $n=1$. Zbog toga se u studiji slučaja ne mogu vršiti generalizacije na osnovni skup pomoću statistike zaključivanja (testiranja hipoteza). Pored toga što su mali, uzorci u studiji slučaja nisu reprezentativni u odnosu na populaciju. Umesto da uzorci budu reprezentativni za populaciju, od uzoraka u studiji slučaja se očekuje da budu reprezentativni za teoriju. Postoje brojna određenja studije slučaja kao metodološkog postupka, da je studija slučaja orijentisana više na otkrivanje a manje na dokazivanje, da se bavi procesima i kontekstom u kome je pojava dobila specifično značenje, a manje izolovanim varijablama, da daje holističku sliku fenomena koji opisuje i analizira (Vujisić-Živković, 2004: 23-31). Nije lako definisati studiju slučaja kao metodološki postupak, tim više što "...mnogo toga može biti predmet studije slučaja, ali nije sve studija slučaja" (Stake, 1995). Dobra kategorizacija različitih studija slučaja jeste ona u kojoj se govori o: (1) studiji slučaja kojom se "ilustruje", dodatno potkrepljuje

neka opštija pravilnost, ideja ili teorija, (2) istraživačkoj studiji slučaja, u kojoj se koristimo uobičajenom metodologijom egzaktnog prikupljanja relevantnih podataka, sa ciljem opisivanja i razumevanja pojave koju istražujemo i (3) studiji slučaja kao pedagoškom metodu.

Studije slučaja podrazumevaju intenzivno proučavanje određene jedinice ili sistema koji ima karakteristike entiteta. U kvalitativnim studijama slučaja dominiraju holistički i hermeneutičko-fenomenološki pristup, a u kvantitativnim eksperimentalni i metrijski. Omogućavaju poniranje u dubinu proučavanog "slučaja" i sagledavanje onog što se nalazi iza pojavnog; mogu dati bogate deskripcije i objašnjenja varijabli, društvenih i pedagoških procesa i fenomena, tako da je njihova primena neophodna u proučavanjima problematike moralnog vaspitanja. Da bi studija slučaja postala naučno istraživanje, ona mora biti striktno i dosledno vođena naučnom teorijom i mora biti sistematična i kritička. Da bi definisao studiju slučaja, Šulman (Shulman, 1992: 393-396) ukazuje na različite izvore sa kojima se studija slučaja dovodi u vezu. To su:

- (1) "Case" materijali. Reč je o podacima od kojih je sačinjena studija slučaja, kao što su dnevni radovi, video zapisi, učenici radovi i sl. Ove podatke mogu da prikupe i organizuju sami nastavnici, ali i druga lica.
- (2) "Case" izveštaji. U izveštajima su sabrani iskustvo i interpretacije "iz prve ruke". Osmišljavaju ih i pišu sami nastavnici.
- (3) "Case" istraživanja. Ovde je reč o specifičnoj tehnici kvalitativnog istraživanja koja je bliska antropološkim studijama. Najčešće ih realizuju treća lica, zainteresovana za određen pedagoški problem.
- (4) "Case" nastave. Oni sadrže različite originalne izvore, narativne beleške nastavnog časa, intervjue s nastavnicima ... U pogledu obima variraju od kratkih do veoma opširnih prikaza.
- (5) "Case" nastavne strategije. Ovde je studija slučaja nezavisna pedagoška metoda koja se koristi svim, prethodno navedenim materijalima. Kao nastavna strategija, studija slučaja varira od sokratovskog dijaloga profesora i studenta, do autodidaktičke studije slučaja (u kojoj je student vođen komentarima ili kompjuterskim programom).
- (6) "Case" priručnici. Priručnici predstavljaju zbirke paradigmatičnih studija slučaja koje reprezentuju određen problem, temu. To može biti zbirka o učenju učenika, školskoj disciplini, nastavnom programu, prostornoj organizaciji učionice ...
- (7) "Case" programi. Programi jesu najmlađa kategorija studija slučaja. U njima je jedna nastavno-naučna oblast organizovana oko reprezentativnih studija slučaja.

Metod studije slučaja realizuje se u dve faze koje se ciklično ponavljaju: prva faza jeste faza upoznavanja sa određenim teorijskim pristupom, a druga je interpretacija studije slučaja iz ugla tog pristupa. Kada se studija slučaja sagleda iz ugla jedne teorije, prelazi se na sledeću. Mek Anik formuliše sledeće ciljeve ovog metoda (McAninch, 1993: 94):

- (1) razumevanje pedagoških procesa,
- (2) integrisanje subjektivističkog i naučnog pristupa i
- (3) jačanje sposobnosti primene teorijskih principa u praksi.

Studijom slučaja ponekad se nazivaju i video zapisi različitih pedagoških situacija, nastave, učenja, savetovanja. Studija slučaja opisuje realnu problemsku situaciju i u njenom potencijalu je da ponudi ne samo načine reagovanja i ponašanja, već i strategije, dispozicije, navike mišljenja. Studija slučaja predstavlja naraciju koja na autentičan način ilustruje neki opšti princip, ideju, teoriju. Zelenika (1998) definiše metodu studija slučaja kao postupak kojim se izučava neki pojedinačni slučaj iz određenoga naučnog područja, ali ne predstavlja naučnu metodu u pravom smislu te reči, jer se samo na temelju rezultata promatranja više slučajeva mogu izvući određene zakonitosti. Studije slučaja obično ispituju međuzavisnosti svih varijabli pojedinog događaja ili situacije da bi pružili njegovo ukupno razumevanje. Za razliku od kvantitativnih metoda istraživanja, poput anketa, koje su fokusirane na pitanja *ko, što, gde, koliko*, studija slučaja uobičajena je strategija kada se postavljaju pitanja *kako i zašto*.

Studija slučaja se koristi kada istraživač ima malu kontrolu nad događajima i kada se radi o stvarnim problemima stavljenim u kontekst specifičnog okruženja. Za razliku od specifično usmerenih metoda, studija slučaja rešava probleme kod kojih je potrebno celovito razumevanje događaja korišćenjem induktivne logike. Pre početka oblikovanja studije slučaja potrebno je odrediti i odabrati tip studija slučaja koji će se koristiti prilikom istraživanja. Tipovi studija slučaja: **opisujuća** (uglavnom se koristi jedan ili dva slučaja pojedinog događaja da bi se prikazalo stanje. Opisujuća studija slučaja služi da bi se omogućilo upoznavanje s nepoznatim stanjem pojedinog slučaja), **objašnjavajuća ili pilot** (objašnjavajuća studija slučaja sprovodi se pre implementacije velikih istraživanja. Njena temeljna funkcija je da pomogne pri identifikaciji ključnih pitanja i tipova ocenjivanja pre nego započne stvarno istraživanje. Najveći nedostatak ovog tipa studije slučaja je da njegove izlazne informacije mogu biti toliko uverljive da se na temelju njih donese prerani zaključak), **kumulativna** (kumulativna studija slučaja koristi se da se prikupe informacije iz različitih izvora i u različitim razdobljima. Ideja je prikupljanje već izvršenih studija, a kasnije klasifikacija zaključaka, što u završetku dovodi do generalizacije konačnog zaključka i izbegavanja ponavljanja izvršenih studija) i **kritična** (studija kritičnog slučaja istražuje jedan ili više slučajeva s ciljem ispitivanja situacija koje imaju malu važnost ili je uopšte nemaju kao i da ospori opšteprihvaćenu pretpostavku).

Budući da se studije slučaja sprovode u veoma različitim područjima, gotovo je nemoguće odrediti specifičnu ili univerzalnu metodu sprovođenja ili način oblikovanja studija slučaja. Stake (Stake, 1993) i Jin (Yin, 1993: 50-62; 1994) pisali su o istraživanju studija slučaja i predložili tehnike za uspešnu organizaciju i sprovođenje istraživanja. Predložili su šest koraka koje bi trebalo koristiti: (1) Izbor pojedinačnog ili više modalnog pristupa (2) Izbor učesnika (3) Prikupljanje podataka (4) Analiza podataka (5) Sastavljanje izveštaja (6) Pitanja vrednosti i pouzdanosti. Ovi autori, takođe ističu važnost jasne artikulacije teorijske perspektive, određivanja ciljeva studija slučaja, odabira predmeta, odabira prikladne metode prikupljanja podataka, kao i dozvoljavanja određenih ustupaka prilikom formiranja konačnog izveštaja. Izbor pojedinačnog ili više modalnog pristupa koristi se da bi se dobila potpuna slika o učesnicima studija slučaja, a istraživači se mogu koristiti nizom

metoda. Uobičajene metode uključuju: intervjue, analize protokola, terenske studije kao i posmatranja učesnika. Studije slučaja mogu se koristiti jednim učesnikom ili manjom grupom učesnika.

Istraživači proučavaju ulazne podatke koristeći mnoge interpretacije da bi pronašli vezu između objekta istraživanja. Metoda studija slučaja koja se koristi metodama višestrukog prikupljanja podataka i većim brojem tehnika njihove analize, daje istraživačima mogućnost da trianguliraju podatke s ciljem podupiranja rezultata i zaključaka istraživačkog rada. Primerene studije slučaja izveštavaju o prikupljenim podacima na način da složena pitanja transformišu u lako razumljiva omogućavajući tako čitatelju da se zapita i istraži studiju i da na taj način dođe do nezavisnog zaključka. Istraživači posebnu pažnju posvećuju naglašavanju dovoljnog broja dokaza. Jednom kada su ključne varijable identifikovane, mogu se analizirati. U ovoj fazi studija slučaja pouzdanost ima ključnu ulogu pa mnogi istraživači idu jako daleko da bi osigurali pouzdanost i vrednost svoje interpretacije prikupljenih podataka. Vrlo je važno ponoviti da je studija slučaja naučna metoda koja ima svoje zakonitosti i pravila.

ISTRAŽIVANJA DAROVITOSTI

Definisanje darovitosti govori nam da su kriterijumi koji se spominju različiti: intelekt, kreativnost i interakcija visoko razvijenih sposobnosti. Jedan je od kriterijuma kreativnost uočava se na osnovu spoljašnjih znakova (radoznalost, mašta, inteligencija) i može se podsticati na različite načine u područjima za koja darovita deca pokazuju interesovanje. Pitanja koja se postavljaju ne bi trebalo da se odražavaju na određene stereotipe, obrasce ponašanja i nametanje vlastitih ideja, nego pobuđivati hrabrost u zagovaranju vlastitih ideja i kritičko prosuđivanje.

Darovita i talentovana deca su ona koja su identifikovana od strane profesionalnih osoba, koja, zahvaljujući svojim izuzetnim sposobnostima, mogu ostvariti visoka postignuća. To su deca koja dobijaju diferencirane vaspitne programe ili službe izvan onih koje su normalno predviđene u redovnim školskim programima a u cilju realizovanja njihovog doprinosa sebi i društvu. Deca koja su sposobna za visoka postignuća su ona koja su pokazala sposobnosti ili potencijalne sposobnosti u nekoj od sledećih oblasti, jednoj ili u kombinaciji: opšte intelektualne sposobnosti, specifične akademske sposobnosti, kreativno ili produktivno mišljenje, sposobnosti vođstva, vizuelne i druge umetnosti (Максимовић, 2012: 539-550; Gojkov, 2008a; 2008b; Đorđević, 2005: 686-693). U srpskom jeziku se za visoko natprosečnu decu upotrebljavaju dva termina uporedno: darovita i nadarena deca. Takođe, upotrebljava se i izraz talenat, koji vodi poreklo iz grčkog jezika – talanton, odnosno latinskog – talentum, izvorno označavajući meru, zatim zdelicu kojom se meri, pa zlatan novac. Smatralo se da onaj ko je imao talenta bio je osoba sa merom, sa osećajem za zajedničku meru i kao takav (duhovno) bogat. Mera je bila posebno izražena u umetnostima, a mogla se naučiti putem kanona i proporcija kojima se postizala – symmetria, odnosno uočavanje neočiglednih vrednosti nekih pojava kroz zajedničke mere.

Evidentna je potreba savremenog društva za visokim postignućima u nauci, sportu i drugim oblastima ljudske delatnosti ali ona mora da se usaglasi sa potrebom uspešnog pojedinca za osećanjem dobrobiti, sreće i zadovoljstva sopstvenim životom i svojim mentalnim i fizičkim zdravljem. Prvi pristup u radu sa darovitima tvrdi da darovitost najpre treba identifikovati. Za identifikaciju se najčešće koriste rezultati sa testiranja intelektualnih sposobnosti, stvaralačkih sposobnosti, testova ličnosti, ali i rezultati sistematskog praćenja i posmatranja, a najpouzdanija metoda jeste studija slučaja, tj. individualni pristup svakom pojedincu. O darovitosti pojedinaca i društvenih grupa trebalo bi raspravljati na diferenciran način: darovitost je uslovljena: (1) uzrastom, polom, društvenom sredinom, kulturnim obrascima, potrebama, (2) oblašću u kojoj se kreativan rad izvodi (umetnost, prirodne nauke, društvene nauke), (3) situacijom i radnom aktivnošću, (4) predispozicijama ličnosti (učenje, stvaranje, socijalne karakteristike) (Maksić, 1997: 90-108; 1993: 120-127).

U istraživanjima darovitosti ukazuje se na: bogatiji rečnik; lako operisanje apstraktnim simbolima; prihvatanje diskusije i rasprave; smisao za imaginaciju; lako otkrivanje složenijih odnosa i veza između pojava; široka interesovanja; jaka motivacija za uspehom i saznanjem; plastično rešavanje složenih problema; upornost u radu; samostalnost u mišljenju (Đorđević i Maksić, 2005: 125-147; Đorđević i Maksić, 2000: 193-210). Kako prepoznamo darovite učenike? Deca pokazuju neke visoke sposobnosti lakog i brzog učenja. Ona su bistra, izuzetna u razumevanju i rešavanju problema. Naravno, sposobnosti su različite: intelektualne, praktične, socijalne, umetničke, sportske, a to znači da se darovitost vezuje uvek za određenu oblast društvenih aktivnosti ili posebnu profesiju – matematika, jezik i književnost, umetnost, društvene nauke. Kada je reč o deci onda bi trebalo primetiti da su neka deca izuzetno sposobna, ali nemotivisana. Kod druge dece darovitost se manifestuje na ranom uzrastu, a kod drugih kasnije, u zrelim godinama. Za neku decu su važni socijalni i porodični uslovi, a za drugu nisu. Ima dece koja pokazuju darovitost za jedan predmet ili grupu predmeta, dok za ostale predmete pokazuju nedarovitost.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U osnovi svakog kvalitativnog istraživanja nalaze se doživljaj, opis i analiza pojave, koji su dati kroz doživljaj samog učesnika u procesu. Kvalitativna istraživanja ne testiraju unapred zadate hipoteze. Njihov cilj je da otkriju i razumeju smisao. Umesto hipoteza, služimo se temama, motivima, uopštavanjima i opaženim kategorijama. Umesto unapred odabranih merila, ona se manje-više ostvaruju u procesu posmatranja. Kvalitativna istraživanja stavljaju važnost na razvoj statistički valjanih uzoraka ili istraživanje sa uverljivim dokazom hipoteza. Prikupljeni podaci su tekstualni, često u obliku dokumenata i dnevnika opažanja. Analiza se svodi na traženje uzorka i uopštavanja na osnovu dokaza koji su nađeni među podacima.

Kvalitativna istraživanja specifična su po upotrebi pozitivističke i postpozitivističke metodologije, po prihvatanju postmodernističkog senzibiliteta i istraživanju subjekata iz njegove perspektive, po istraživanju svakodnevnog života.

Studija slučaja je metod potekao iz psihoanalize, a označava temeljno i svestrano istraživanje životne istorije pojedinca radi što potpunije rekonstrukcije njegove životne istorije. Cilj studije slučaja je aproksimativno približavanje idealu – otkrivanje potpune istine o psiho(pato)logiji konkretnog pojedinca, odnosno rekonstruisanje njegove biografije. Cilj studije je, u suštini širok eksplorativni i metodološki okvir koji povezuje mnoštvo različitih socijalnih, psiholoških i drugih tehnika, radi dijagnoze određenog pojedinca i procene njegove ličnosti. Ovaj metod se koristi u dinamički orijentisanoj kliničkoj psihologiji, u razvojnoj psihologiji, psihijatriji, socijalnom radu kada je u središtu istraživanja pojedinac, ali i u pedagogiji.

Najznačajnijih sedam koristi od izučavanja studija slučaja su: integrisanje teorije i prakse, razvijanje sopstvenih sposobnosti za klasifikovanje i prezentaciju nestrukturiranih podataka, razvijanje kritičkog načina razmišljanja, razvijanje sposobnosti razlikovanja važnog od nevažnog, razvijanje sposobnosti učenja od članova svog tima (ukoliko se radi o grupnom radu na jednoj studiji slučaja), mogućnosti izražavanja originalnog mišljenja i razvijanje i usavršavanje kulture pisanja.

Problemi darovitosti su složeniji nego što se obično misli, jer se darovitost ne iskazuje samo visokim intelektualnim sposobnostima i zapaženim akademskim uspehom. Daroviti i kreativni učenici, pored zajedničkih svojstava, veoma se razlikuju između sebe, kao što se razlikuju i oni koji nisu daroviti. Razlike među darovitima nameću i različite prilaze i metode u radu sa njima. Među darovitim i kreativnim učenicima ima i onih sa različitim teškoćama i problemima u učenju, komunikaciji, ponašanju, emocionalnoj sferi. Različite teškoće nekih darovitih učenika slične su svuda u svetu, bez obzira na socijalno-kulturne uslove u kojima žive. Neophodno je da se za svakog darovitog učenika i adolescenta koji ima određeni problem nađe pravo rešenje. Ovo su zadaci koji stoje pred istraživačima i drugim zainteresovanim učesnicima novih skupova o darovitima. Podsticanje talenata dece i mladih predstavlja izazov savremenom svetu od koga će zavisiti njegov budući razvoj.

Literatura:

- Bogdan, R. C & Biklen, S. K. (2003): *Qualitative Research for Education: An introduction to Theories and Methods*. New York: Pearson Education group.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (1994). Introduction. Entering the field of qualitative research. In Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (Eds.): *Handbook of Qualitative Research*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA, pp.1-17.
- Fajgelj, S. i saradnici (2004a): *Priručnik za socijalna istraživanja*. Podgorica: SoCen
- Gibbons, T. & Sanderson, G. (2002): Contemporary themes in the Research Enterprise. *International Journal of Education*, Vol 3 (4), p. 1-22.
- Glaser, B. & Strauss, A. (1967): *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Gojkov, G. (2008a): Metodološki problemi istraživanja darovitosti. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.

- Gojkov, G. (2008b): Didakika darovitih. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1988): Do inquiry paradigms imply inquiry methodologies? In Fetterman, D. M. (eds.): *Qualitative approaches to evaluation in education: the silent scientific revolution*. London: Praeger.
- Đorđević, B. (2005): Roditelji, nastavnici i drugi odrasli o razumevanju -shvatanju-pojmova i termina darovitost i talenat. *Pedagoška stvarnost*, 51(9-10), 686-693.
- Đorđević, B. & Maksić, S. B. (2005): Podsticanje talenata i kreativnosti mladih - izazov savremenom svetu. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 37(1), 125-147.
- Đorđević, B. & Maksić, S. B. (2000): Darovitost i talenti - otkrivanje, razvoj i podsticanje. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, (32), 193-210.
- Halmi, A. (2005): *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- Lincoln, Y. & Guba, E. (1985): *Naturalistic inquiry*. New York: Sage.
- Maksić, S. B. (1997): Pregled istraživanja o stavovima prema darovitim učenicima i njihovom obrazovanju. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, (29), 90-108.
- Maksić, S. B. (1993): Ciljevi vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, (25), 120-137.
- Максимовић, Ј. (2012): Квалитативни приступ у истраживању моралне даровитости. *Зборник радова: "Даровитост и моралност"*, Вршац: Висока школа за образовање васпитача, стр. 539-550.
- Mayring, P. (1996): Einführung in die qualitativer Sozialforschung. *Eine Anleitung zu qualitativem Denken*. Weinheim: Psychologie Verlags Union.
- Mayring, P. (2000): Qualitative Inhaltsanalyse. *Grundlagen und Techniken* (7th edc). Weinheim: Deutscher Studien Verlag.
- Maxwell, J. A. (1996): *Qualitative Research desing: An interactive approach*. London: Sage.
- McAninch, A. R. (1993): *Teacher thinking and the case method*. New York: Teachers College Press.
- Shulman, L. (1992): Ways of seeing, ways of knowing, ways of teaching, ways of learning about teaching. *Journal of Curriculum Studies*, 28, 393-396.
- Stake, R. (1995): *The art of case research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Vujisić-Živković, N. (2004): Studija slučaja-Naracija u akciji. *Pedagogija*, 59(2), 23-31.
- Zelenika, R.(1998): *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci.
- Stake, R. E. (1995): *The Art of Case Study Research*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Yin, R. K. (1994): *Case Study Research- Design and Methods*. London: Sage Publication.
- Yin, R. K. (1993): *Advancing Rigorous Methodologies: A Review of Towards Rigor in Reviews of Multivocal Literatures*, Review of Educational Research, 61(3), pp. 50-62.

A CASE STUDY IN QUALITATIVE RESEARCH GIFTEDNESS

Summary: A study of individual cases referred to the case study. What characterizes the case studies is that they are inextricably linked to the qualitative methods of data collection. In qualitative case studies is dominated by a holistic and hermeneutic-phenomenological approach. Qualitative methods allow for a plunge into the depths of the studied "cases" and understanding of what lies behind the

phenomenal, can provide rich descriptions and explanations of variables, social and pedagogical processes and phenomena, so that their application is necessary to investigate the issues of moral education good categorization of the different a case study is one in which we talk about: (1) case study which "illustrate" is further backed by a more general regularity, ideas or theories, (2) research case study, where we use the exact ordinary methodology of collecting relevant data, with the aim of describing and understanding the phenomena that we investigate and (3) case study as a pedagogical method. The paper discusses the case study method that is implemented in two phases that are repeated in cycles: the first phase is the phase of familiarization with the theoretical approach to study the problem of talent, and the other is the interpretation of case studies from the perspective of this approach is realized through (1) understanding of the pedagogical process, (2) integration of subjectivist and scientific approach, and (3) strengthening the ability of application of theoretical principles in practice. A case study in this paper describes a real problematic situation and its potential to offer not only ways of responding and behaviors, but also strategy, dispositions, habits of thought.

Keywords: case study, qualitative methods, qualitative approach, giftedness, holistic approach, hermeneutic-phenomenological approach.

